

USER FRIENDLY
(НЕКЛАСИЧЕСКИ РЕФЛЕКСИИ В АКАДЕМИЧЕН КОНТЕКСТ)
ст.н.с. д-р Любомир Кавалджиев, E-mail: lkavaldjiev@hotmail.com

“Дружелюбно за потребителя” (user friendly) — това е ключовият израз, който стои днес в основата на усилията както при създателите на цифрови информационни системи и устройства, така и в нагласите на техните потребители. Информационните системи в библиотеките, средствата за дигитализиране, каталогизиране и търсене на метаданни не могат да пренебрегнат тази господстваща тенденция на съвременността в началото на 21 век¹. Става въпрос за промяна на съзнанието и ценностната система, а не само за механична замяна на традиционния инструментариум с модерен хардуер или софтуер. Тук именно човешкият фактор има решаващата дума за постигането на ефективност.

Целта на настоящия текст е по-скоро да се разгледа от методологична и когнитивно-психологическа гледна точка онази промяна в парадигмите и интенционалността, която назрява от доста време и днес става господстваща. Тя обаче все още се сблъсква с инерциите и консервативните традиции не само в библиографската дейност, но и в изследователските академични среди в областта на хуманитаристиката и обществените науки. Имаме предвид както действителността в България, така и в по-широк (европейски) контекст.

Същевременно именно в Европа преди повече от половин век възникна един начин на говорене и писане, противоположен на класическата академична парадигма. Него можем да открием още при редица сериозни и задълбочени публикации, които принадлежат на някои от най-видните мислители на 20 век. Такъв тип мислене и изложение срещаме например в характерния за Теодор Визенгрунд Адорно стил и авторови бележки в неговата “Философия на новата музика”². В друго негово съчинение³, където той е съавтор, намираме и пространни рефлексии върху историческата деградация на “пруския” академизъм. Още в средата на миналия век Т. Адорно заедно с М. Хоркхаймер си поставят за задача да покажат назрялата необходимост, включително социална и политическа, от радикално преодоляване

¹ Много задълбочен анализ на съществуващите възможности и нагласи в съвременната информационна индустрия и в потребителското търсене в съвременните библиотеки можем да намерим в статията: Tamar Sadeh, Ex Libris. User Experience for Library Users: Time for a Change. (<http://cl.bas.bg/za-centralna-biblioteka-1/byuletin-na-cb-na-ban/resolveuid/ed174a1e75f56ce730bf3c0eef27071f>).

² Adorno, T. Philosophie der neuen Music. Tuebingen, 1949.

³ Horkheimer, M., Adorno, T. Dialektik der Aufklaerung. Philosophische Fragmente. Amserdam, 1947, S. 7.

на рационалистичната догматика, завещана ни от епохата на Просвещението⁴. Според тях именно просветителският рационализъм — официално проповядван и налаган в условията на “масовите общества” на 20 век, естествено води към тоталитаризъм и репресивност в културата. За да се освободи културата от тоталитарните заплахи, да се възвърне естествената човешка креативност и самостоятелност, според Адорно и много негови последователи от Франкфуртската школа, е нужно както политическо, така и най-вече духовно освобождаване от догмите и култа към масовизираното и догматизирано Просвещение, върху които се крепи традиционната европейска официална (“афирмативна”) образованост.

Чрез информационните технологии, които глобално се налагат днес — в началото на 21 век, и заливането на целия свят от “Третата цивилизационна вълна” (според метафората на А. Тофлър) се прави следващата стъпка в посока на преодоляване на “традиционната европейска образованост”. Краят на “епохата на Гутенберг” означава и нещо по-общо: отстъпва на позаден план култът към тоталната централизация, стандартизация и “модулност” в човешките дейности и знания.

Отива си от сцената и чисто индивидуалната конкуренция между интелектуалците — матрицата, зад която се крие в самата интимна същност на “стоковата” печатна (книжна) продукция. Това ще доведе постепенно до налагане на екипното начало, респ. принципа на “елитните ядра” в евристичната дейност⁵ и съответно до състезание между информационни “тимове” вместо индивидуална конкуренция между отделни “самотни” изследователи. “Здравият научен скептицизъм”, един от стълбовете на класическата наука, също отстъпва постепенно пред принципа на доверието, което съвсем не става безкритично, но се основава вече на периодична и задължителна за всеки прагматична проверка на резултатите, която изобщо не търпи аргументите на установени парадигми, заслуги и авторитети.

В условията на информационното “Глобално село” естествено отпадат също всякакви (практически неизпълними и до сега) изисквания за постигане на всеобщовалидна научна стандартизация от чисто рационалистичен, спекулативен тип. Разбираемостта, дори всеобщата (глобалната) се постига днес повече чрез средствата на езиковото (чрез речта) внушение и аудиовизуалното “показване” на наситени с информативност образи, идеи или практически резултати. С други думи, налага се постепенно една “сензитивна” интелектуална култура, която постига комуникация и разбираемост вече и чрез силата на конотативни средства⁶ или чрез повторимост на сугестиращи съобщения, отколкото само чрез традиционното убеждаване, което залагаше досега единствено на силата на доказателствата и на ресурсите на последователното, разсъдъчно (т. е. дискурсивно) излагане на аргументации.

В този световен контекст при общуването в днешните научни “електронни” общности, се раждат и огромно множество виртуални “езици” или “евристични стилове”. Ще ги срещнем при всевъзможните, спонтанно формиращи се и също така спонтанно асоциирани помежду си или изчезващи “групи по интереси” — глобално свързани в киберпространството чрез средствата на компютърните технологии⁷.

Всичко това явно е свързано с отхвърляне и на остарелите академични конвенции, които предишната епоха бе наложила и в обществените и хуманитарни науки. Именно влиянието на съвременната техника, една привидно суха и рационализирана сама по себе си област, по странен на пръв поглед начин съдейства за освобождаването на хуманитарната мисъл от оковите на същата тази просветителска парадигма. Макар и по друг повод Валтер Бенямин, авторът на прочутото есе “Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit”, още преди повече от половин век бе прозрял появата на същите тези модерни психологически нагласи. Според Бенямин, във времената на “всеобщото техническо възпроизводство” неизбежно се повтаря онова напрегнато състояние на духа, характерно за всички ключови моменти

⁴ Сравни и в: Кавалджиев, Л. Тоталитаризъм и култура. (За източната деградация на идеите на Просвещението). // Българско музикознание, 1991, № 4, с. 56-62.

⁵ Виж в: Кавалджиев, Л. Есе за гения. // Музика, музика '95. (Алманах). - София, 1986, с.29-30.

⁶ Виж: Poyatos, F. Man Beyond Words: Theory and Methodology of Nonverbal Communication (Monograph No. 15, State English Council.), Oswego, New York (University College at Oswego), 1976, p. 29-53.

⁷ Виж: Wired Style: Principles of English Usage in the Digital Age. Ed.: Hale, Constance. San Francisco (HardWired), 1996, p. 13.

в човешкото развитие, което заставя историците на културата да поставят под съмнение удобството на своя обичаен метод, изискващ “вживяване” в традициите на “побеждаващата върхушка” от старите епохи и да обърнат поглед към пренебрегваните до тогава актуални промени в “профания свят”. Тогава, именно, те ще имат очи, за да забележат тревожния драматизъм в ставащата около тях всеобща преоценка на ценностите, както и да осъзнаят неизбежната в такива моменти “ирония на историята”. Според В. Бенямин, “Всяка епоха не само мечтае за следващата, но чрез своята мечта тласка напред — към събуждане. Тя носи своя край в себе си и го разгръща — както още Хегел го бе разбрал — с хитрост...”⁸.

В Интернет, на първо място, АДРЕСАТЪТ в голяма степен е неопределен — и по обем, и по равнище на обща култура или образование, и по специфични вкусове, нагласи и предпочитания на “публиката”. В известен смисъл тук адресатът е много по-широк и много по-неопределен, ако го сравним дори с общата маса на телевизионните зрители и слушателите на радиото.

На второ място, съдържанието на писмените текстове на хуманитарните и обществени науки по ИНТЕРНЕТ (както и изобщо при компютърните информационни системи) днес все по-органично е интегрирано с мултимедията: към словото се прибавят и звучащи примери, снимки, факсимилета на печатни текстове и ръкописи, както и видео. Това означава, че чисто текстовата (знаковата) съставка в глобалната информационна мрежа (ИНТЕРНЕТ) постепенно отстъпва на заден план. Когато потребителят на ИНТЕРНЕТ се насочи към което и да е “място” (Site) в мрежата, той забелязва, че все по-често текстовата информация в нея става пренебрежимо малка по обем и значимост, в сравнение с аудиовизуалната информация. Това, изглежда, е една от последните прояви на сбогуване с “Гутенберговата галактика”⁹ — т. е. радикално преодоляване господството на печатното слово, чрез което и образованите хора по традиция до сега са си представяли основния смисъл и резултати от своята научна дейност¹⁰.

На трето място, когато все пак срещаме в ИНТЕРНЕТ отделни специализирани и традиционни по стил академични хуманитарни текстове, ще забележим, че те много често съжителстват на един и същ адрес (Site) и на една и съща ИНТЕРНЕТ страница (WWW) съвместно с превишаваща ги по количество ДРУГА, също текстова информация на съответната тема — при това доста по-атрактивна и актуална, макар и намираща се твърде далеч от всяка доказателственост, уважение към авторитети или добросъвестно посочване на източниците.

⁸ Benjamin, W. Illuminationen. Frankfurt (M.), 1961, S.200.

⁹ Виж в: Malamud, C. World's Fair for the Global Village. Cambridge, Mass.(MIT Press) 1997.

¹⁰ Според някои изследователи, “Науката днес е не дейност за търсене на истината, а род езикови игри, състезания по манипулиране с моделите на научния дискурс. В този план са симптоматични две тенденции: 1) Материалният експеримент все по-често се замества с експеримент върху модели. Ако по-рано теория можеше да се строи само върху откриване на определен порядък, присъщ на света, то днес е напълно допустимо моделиране без изход към каквито и да е реални референти, например компютърни симулации на природни, технологически и социални процеси; 2) Процесът на верификация на хипотезите все по-често се замества с процес на фалшификация. Ако по-рано за достатъчен аргумент против една теория се считаха противоречащи на нейните изводи опитни данни, то днес като аргумент може да служи само изобретяването на алтернативен модел. Науката се превръща в перманентно строене на алтернативни модели. Вследствие на това нарасна ролята на въображението, фантазията, парадоксалността на мисленето в една сфера, където по-рано те биваха анатемосвани, където по-рано границите на нарастване на знанието се задаваха строго от референциите към реалността. Обектът на науката се виртуализира. Виртуализира се и институционалният строй на науката. Академичният статус става функция от образа на компетентност, заслужаваща финансиране. В дейността на учените и студентите все повече сили и време се отделя на създаване и презентация на образ, необходим за успех в конкурсите за получаване на грантове, стипендии за обучение в чужбина, поръчки за консултантски услуги и т.н. Отгук е и разцветът последните десетилетия именно на онези социални технологии, които са адекватни на симулацията на компетентност: изследователски фондове, грантове, консултиране, конференции, академичен обмен, перманентно образование. И тази тенденция не трябва да се разглежда като проява на цинизъм. Високата “плътност” на научната общност не оставя място и време за търпеливо натрупване и представяне на резултатите. Дефицитът на място и време води до това, че единствено научна, рационална форма на дискусия става нелогичната, неструктурирана, но ефективна презентация на образа на идеята или теорията. Ние живеем в епоха на наука на образите и образи на науката”.

Виж в: Иванов, Д. Идеята за информационното общество и ИНТЕРНЕТ http://underpear.gyuvetch.bg/translat/io_inet.htm (български превод).

<http://www.soc.pu.ru/persons/ivanov/ivanov.shtml> (страница на автора).

Би могло да се помисли, че тук нещата са подобни на познатото третиране на хуманитарни проблеми от страна на журналистиката или електронните медии.

Но ИНТЕРНЕТ все пак е универсална, свръхлиберална и супердемократична “библиотека”, където буквално всеки може да бъде не само читател, зрител или слушател, но да придобие самочувствието на автор на оригинални текстове и артефакти. Всеки може да въвежда в ИНТЕРНЕТ собствени текстове, образи, звуци и да ги подрежда, както си иска (но все пак по определена логика, която се налага и от самите технически средства и конвенции на мрежата). Освен това, вече въведената информация стои в мрежата трайно според желанието на нейния автор и винаги отново може да бъде прочетена повторно. Това е съществено различие на информацията в глобалните компютърни информационни мрежи, ако я сравним с информацията в ежедневния печат, радиото и телевизията, която в повечето случаи е ефимерна, но същевременно е предимно “монологична” и предполага някаква културна йерархия и известна дистанция между източника и адресата на съобщенията.

Затова, на четвърто място, много съществено е да се отбележи, че в ИНТЕРНЕТ информацията по хуманитарни и обществени проблеми (както и всяка друга), независимо от качеството ѝ, постепенно добива една нова, глобална институционализация и нов тип “световна” ценност. И двете, разбира се, имат предимно виртуален характер¹¹, защото ИНТЕРНЕТ не е реална институция, която да има своето седалище на едно място и своето действие в определено време, както и своите обособени само в една област ЦЕННОСТИ (истина, вяра, власт, красота, добро, полезно и пр.). ИНТЕРНЕТ не е нито научна, нито развлекателна, нито морално-възпитателна, нито политическа, нито артистична, нито религиозна, нито комерсиална, нито разузнавателна информационна мрежа. Тя е всичкото това едновременно и в известен смисъл повтаря синкретичния модел на културата от праисторически времена. Във всеки случай тя в много по-голяма степен прилича на визиите за “световно село”, изказани преди десетилетия от Маршал Маклуан¹², отколкото днешната телевизия.

Поради това ИНТЕРНЕТ днес налага тотално не само своята модерна електронна магнетичност, но и един всепроникващ квази-статус на общозначимост, обективност и трайност, както и нов тип идентификация¹³, подобни на известните от миналото психологически феномени: преклонението и митологизирането на печатното слово в епохата след Гутенберг или идентификацията на цели поколения с известни литературни образи от книгите.

Както съвсем до скоро “културата” на хората често се мереше само с това, дали те четат книги или не, а понятието “неграмотност” се отнасяше до онзи, който изобщо не познава и не се стреми към усвояване на писменото слово, така от гледище на едно ново, “ИНТЕРНЕТ-поколение”, културата на човека започва да се мери с активното му присъствие в световната компютърна мрежа (и във виртуалното време и пространство на Информационното общество), а думата “аналфабет” започва да се употребява вече за всеки човек, който няма компютърна грамотност и не се стреми към активно използване на съвременните дигитални средства за информация.

Като се има пред вид, че повечето от съвременните културни модели биват определяни и като информационни, то явно е, че това свързващо понятие е именно ИНФОРМАЦИЯТА.

“Информацията” като понятие, терминологията (дескрипторите) в полето на информацията, както и информацията като ценност (нейният аксиологически аспект) — това е голяма тема, която не бихме могли да разгледаме подробно тук. По нея в съвременността съществуват редица дискусии, вкл. и по въпроса за манипулативния характер и възможности на информацията¹⁴.

По принцип, струва ни се, не може да бъде дадена някаква общовалидна дефиниция

¹¹ Schroeder, R. Possible Worlds: The Social Dynamic of Virtual Reality Technology. Boulder, (Co.: Westview Press), 1996, p. 5-9.

¹² McLuhan, Marshall. The medium is the message. New York (Bantam Books, 1967).

¹³ Turkle, Sherry. Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet. New York (Simon & Schuster), 1995, p. 12-16.

¹⁴ Виж напр. в: Jacobs, S. Information Manipulation Theory: A Replication and Assessment. -Communication Monographs, V. 63, N 1, Mar 1996, p. 74-80; McCornack, S. Information Manipulation Theory. -Communication Monographs, V. 59, N 1, Mar 1992, p. 6-10.

на понятието “информация”, която да важи еднакво във всички случаи и във всички културни области (наука, политика, медии, икономика, изкуство и пр.). Затова тук ще се ограничим с няколко уговорки относно смисъла и прагматичната насоченост, с която използваме понятието „информация” (респ. „информационни системи”) в границите на настоящото изследване.

Както може да се установи лесно от всеки достатъчно подробен терминологичен речник в съвременния език относно употребата на думи като “информация” и “моделиране”, налице е един изключително широк спектър от конкретни значения и словоупотреби — според най-различни ситуации и контексти.

Специално за думата “информация” тези значения в английския език могат да бъдат обобщени в 5 групи, а именно:

1. information, info -- (a message received and understood that reduces the recipient's uncertainty);
2. data, information -- (a collection of facts from which conclusions may be drawn; “statistical data”);
3. information -- (knowledge acquired through study or experience or instruction;
4. information, selective information, entropy -- ((communication theory) a numerical measure of the uncertainty of an outcome; “the signal contained thousands of bits of information”);
5. information -- (formal accusation of a crime).

Като се изключи последното, твърде специфично юридическо значение на “информацията”, всички останали биха имали някакво отношение към информационното моделиране в хуманитарната сфера. Например второто значение пряко се отнася до документалистиката и компютърните бази данни създадени на нейна основа, както и до социалната психология и социология. Третото значение пък пряко се отнася до хуманитарните науки и съответното специализирано образование (научна информация, резултати от наблюдения и теоретични анализи, учебен материал, усвояван в процеса на специалната художествена, културна или научна квалификация).

С оглед на темата на настоящата публикация, ние избрахме като особено подходящи първото и четвъртото значение на термина „информация”. Тези значения са близки, защото и според двете, в резултат на получената информация се намалява степента на неопределеност и несигурност (Uncertainty) в съзнанието на този, който възприема съобщението.

Онова, което носи информация, е повече или по-малко новото, невероятното от гледище на този, който я възприема. Добрият източник на информация в този смисъл, добрият информационен модел, ефективните информационни системи са такива, които оправдават очакванията, дори “глада” за новости от страна на “публиката”, която сама търси тази информация чрез електронните източници или ИНТЕРНЕТ.

Така разбраната информация тук е едновременно близка и далечна до разбирането ѝ в медийната култура (печата, радиото, телевизията). Адресатът тук е много по-активен в търсенето на информацията (новостите), иначе той не би инвестирал време и средства, за да си ги доставя по този път, а би се задоволил с пасивно възприемане на общия поток от звуци, образи или текстови информации, които може да слуша около себе си, да прочете или види по вестниците, да възприеме от електронните медии.

От друга страна, в ИНТЕРНЕТ, макар и да съществуват специализирани в хуманитаристиката бази данни или електронни (он-лайн) списания, те трудно могат да се сравняват с локалните си неелектронни аналози (специализираните архиви и библиотеки) и със специализираните публикации — книги или списания. Разликата тук е не толкова в количеството или задълбочеността на информацията, а в това за кого и с каква цел е поставена тази информация там.

Когато например един музикален специалист или любител иска спокойно, в достатъчно продължителен срок да се запознае с някаква утвърдена истина, да проследи някаква хипотеза или да се наслади на нечий индивидуален дискурс, той се обръща към книгата, списанието или личния контакт (дискусия, конференция). Чрез тях той може многократно да се връща, да “прелиства”, да обсъжда, да споделя и да си припомня текстове, които му харесват или които му изглеждат любопитни. Чрез колекциите си от музикални записи той може многократно да

слуша любима музика, която вече не е нова.

Никой или почти никой, който създава информационна система в ИНТЕРНЕТ или локална електронна база данни, не си представя “профила” на своя адресат по този начин. Иначе просто не би имало смисъл да се инвестира в едно такова средство за информация, щом вече отдавна съществува другият, традиционен начин за доставяне на знания, факти и звуци на публиката и на специалистите.

Силата на компютърните информационни системи е именно в лекотата и бързината на възприемането и търсенето, непрекъснатото обновяване на данните и конотациите (и непрекъснатото им остаряване и заместване с нови). Нейната атрактивност е при четене именно от компютърния монитор, бързото ѝ “протичане” по екрана и изчезване, което предполага и бързо запомняне (но и забравяне) на конкретните източници и препратки към публикации или други “места” в ИНТЕРНЕТ.

Най-накрая никой не би правил специална информационна система по ИНТЕРНЕТ (изискваща ангажиране на значително време и средства), предназначена за много тесен кръг специалисти, които имат възможност да общуват помежду си по друг начин (за тях, освен традиционните конгреси, конференции и епистолярно общуване, съществуват и по-модерни средства в самата глобална мрежа: групи по интереси, електронна поща, “мейл-сървъри” и др.).

От тук можем да направим извода, че в компютърните информационни системи понятието „информация” се тълкува като равнозначно на “нови и атрактивни за широкия потребител електронни съобщения”.

Следователно тук се акцентира върху адресата на конкретния информационен модел и на неговата реакция към предлаганата му информация. Прагматичният аспект на информацията в това ѝ значение се допълва и от следващата (четвърта) словоупотреба, която е типична за семантиката и синтактиката в науката информатика, в когнитивната психология и в съответните математически теории или термини: ентропия, негентропия, сигнал, шум, плътност и излишък в съобщението (redundance), обратна връзка, паралелни и последователни канали за обработка на сигнала и пр.

Естествено е, че тези значения на информацията ще бъдат предпочетени, когато обсъждаме именно компютърните информационни модели в областта на хуманитаристиката. Една друга важна особеност в тази употреба на понятието „информация” е акцентиранието на нейния предимно количествен аспект и известното абстрахиране от качествено ѝ съдържание.

По подобен начин третира понятието „информация” Абрахам Мол в своята книга “Теория на информацията и естетическото възприятие”. Този автор дори е склонен да въведе формула за естетическа ценност, която “измерва” по-голямата ценност на произведението според новостта (невероятността) в определен (но не прекалено дълъг) отрязък от художественото събитие, съпоставена с очакванията на конкретен реципиент или група. При откъси с продължителност не повече от 4-8 секунди новостта (невероятността, екстравагантността) на съобщението може даже далеч да надхвърли прага на издръжливост към необичайното, който се измерва в зависимост от общата и култура, слухов или зрителски опит (очаквания) на възприемащия¹⁵.

Подобни подходи се използват интензивно и днес в когнитивната психология¹⁶. Това вероятно измерване на информацията има косвена връзка и с въпроса за “ценностните маркери” в информационните модели и техния действителен “денотат” от гледище на логическата семантика или на лингвистиката.

Тук е много важно да съпоставим така разбираното понятие за „информация” с понятието “научна истина”. В редица случаи, за щастие, тези две понятия съвпадат. Още повече, че множество дори общоизвестни, банални истини се възприемат като новост, ако са включени в модели, предназначени за информизиране на широката публика или за обучение. Тук, обаче има голямо значение пак нагласата на адресата, желанието му да се информира за нещо относно

¹⁵ Виж.: Moles, A. *Theorie d' information et perception esthetique*. Paris, 1958 (руско издание: Моля, А. *Теория информации и естетическое восприятие*. М., 1966, с.147-157).

¹⁶ Виж напр. в Bradshaw, D., Madigan, D., Unyk, A. *Distinguishing between the data-based expectancy model and the Implication-realization model*. In: *Program of the Second International Conference on Music Perception and Cognition*, Los Angeles, Cal. (UCLA), Feb 22-26, 1992, p. 88-89.

хуманитарната област, за което той смята (или му е внушено чрез самото съобщение), че е нещо интересно и важно конкретно за него.

Ако в модела се съдържа например съобщението “Музиката е вид изкуство” — това очевидно е азбучна истина в хуманитаристиката, но неговата информационна стойност е нулева (дори за учащите се). Ако кажем обаче: “Музикалният звуков дизайн беше признат за вид изкуство, за което според закона се изплащат авторски права” — такова съобщение вече ще има значителна информационна стойност поне за онези адресати, които сами създават електронна музика и саунди, както и за тяхната публика. Ако в информационната система се появи такова съобщение: “Джон Ленън в същност не е бил убит — застрелян е негов двойник, а той самият живее в Тибет” — тази явна неистина поне първоначално ще има огромна (сензационна) информационна стойност почти за всички.

Тези примери ни показват, че информацията е понятие, което не напълно съвпада с научната истина (а още по-малко с научната аргументация и доказателство). Не можем да очакваме от информационната компютърна система, дори когато в нейната подготовка участват научни специалисти от висок ранг, че тя ще стане безпогрешен генератор на научни истини и задълбочени анализи. Такава “истинна” система, дори ако тя би била теоретично възможна, ще бъде абсолютно безинтересна както за своите създатели, така и за публиката.

В полето на информацията истините (задълбочени, повърхностни, нови, остарели, азбучни, фактологически или постигнати по пътя на логическия анализ) съжителствуват с множество от полуистини, хипотези, догадки, слухове, “красиви неистини”, преувеличения и с открити манипулации или дезинформации.

Всяко морализиране или изискване за научна строгост в тази област са безпредметни. Първото би цензурирало информацията с оглед на спокойствието на съответна социална група или общност, а второто би забавило подаването на информацията и с това би унищожило нейната актуалност. По това сферата на информацията почти не се отличава в своя принципиален релативизъм и либералност от сферата на самото изкуство.

Почти всички естетически функции, и то не само в художествената култура, предполагат също участието на “красивата лъжа”, на самозаблудата или дори на “циничната измама”, с оглед на постигане на определен ефект или утвърждаване на определен стил или естетика. Особено важи това за функции като магическата, иновационната или развлекателната. Хомо Луденс, а също и Хомо Фабер (в случая когато последният встъпва в ролята си на новатор или пророк) повсеместно и целенасочено се отклоняват от това, което може да се определи като служене на проверените истини — в строгия смисъл на това понятие. Хъйзинха например цитира изследванията относно историята на магическите техники, според които вярата, постигана с тях, задължително съдържа елемент на самозалъгване (make-believe): “Човек независимо от това, дали е магьосник или омагьосан, винаги е едновременно посветен и излъган. Но обикновено човек иска да бъде излъган”¹⁷. Във виртуалното пространство на “световното село” и в информационните ресурси на ИНТЕРНЕТ днес действуват мощни механизми за масова сугестия и манипулация, за появяването на които авторът на “Хомо Луденс” не е могъл дори да предполага в 30-те години на нашия век, когато е писал книгата си.

Съвременните информационни “аниматори” по световните мрежи — това всъщност не са толкова отделни тесни специалисти, а екипи, съставени от творчески личности (вкл. и учени), които съчетават в своята работа органично атрибутите на Хомо Луденс и Хомо Фабер. Те непрекъснато “си играят” свободно с информацията и същевременно упорито работят за откриването на действително нови истини и за широката и атрактивна социализация на съществуващите.

Този стил и такова разбиране за понятието „информация” и за информационните системи постепенно прониква в съзнанието и на българските специалисти в областта на хуманитарните и обществени науки, както и в библиотекознанието. Изоставането обаче в практическото използване на неklasически средства заплашва академичните информационни системи и библиотеки да са със слаба конкурентноспособност и да бъдат непривлекателни в очите особено на по-младото „информационно поколение”. А това за информационните

¹⁷ Цит. по: Хъйзинха, Й. НОМО LUDENS. София, 1982, с. 47.

системи означава най-малкото липса на приток от по-млади квалифицирани и талантиливи кадри, мотивирани да работят в тяхната разработка или попълване с данни, както и липса на интерес към тях у бъдещите им потребители.